

Vastuullinen asiakasohjaus ammattillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen rajapinnoilla

-
Keijo Piirainen

Kuntoutuksen tutkimusseminaari 2018

22.11.2018 Korjaamo

Esityksen taustalla mm. seuraavat viimeaikaiset julkaisut

Piirainen, K.; Linnakangas, R. & Suikkanen, A. (2018). Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – Tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa (s. 98–122). Lapland University Press.

Piirainen, K. (2018). Yhdenmukaisuutta ja tapauskohtaisuutta sosiaaliseen kuntoutukseen. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia (s. 39–57). (Diak Työelämä). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Piirainen, K. (2018). Kriisiavusta vastuulliseen asiakasohjaukseen. Opas sosiaalisen kuntoutuksen rakenteen ja prosessin haltuunottoon. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Julkaisematon käsikirjoitus.

Sattumanvaraisuus ja rajapintayhteistyö

- Arkielämä ja käytännön havainnot tuottavat aineistoa, vaikkakaan eivät systemaattisesti.
- Havaintojen ja esim. kokemusasiantuntijuuden merkitys systemaattisen tutkimuksen ja tarkastelun ”virittäjänä”.

”Kolme kuvausta kuntoutuksen käynnistymisestä ja kuntoutusprosessin alun sattumanvaraisuudesta.”
Mikä on järjestelmätason merkitys, miten asiantuntijuus ja keinot nhdään, mikä on yksilöiden merkitys?”

Sanoma 1

1. Nuorten ja nuorten aikuisten ammatillisella kuntoutuksella ja sosiaalisella kuntoutuksella on rajapintoja.

2. Kuntoutukseen valikoitumiseen sisältyy sattumanvaraisuutta.

3. Sosiaalisen kuntoutuksen keinojen käyttö nuorten ammatillisen kuntoutuksen tukena on kehittymätöntä (mm. "supported education and training", "supported housing", "supported leisure", "supported employment").

Sosiaalinen kuntoutus ja erityisen tuen tarve sosiaalihuoltolain mukaan tehostettua tukea annettaessa

Tehostetun ja erityisen tuen tarve voidaan määritellä monien palvelujen ja tuen muotojen tarpeena kuntoutustavoitteiden saavuttamiseksi tilanteessa, jossa kuntoutujan itsensä on vaikea hakea ja saada palvelua.

Erityistä tukea koskevat säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi tilanteissa, joissa

- a) henkilö ei itse kykene hakemaan ja saamaan tarvitsemaansa palvelua ja tukea,
- b) henkilön avun saaminen on vaarassa estyä sen vuoksi, ettei hän kykene riittävässä määrin vastaanottamaan tai antamaan avun saamiseksi tarvittavaa tietoa,
- c) keskeinen ongelma on useasta eri syystä johtuva tuen tarve tai suuri avun tarve aiheuttaa uupumusta ja vaikeutta päästä tarvittavien palvelujen piiriin. (Sosiaalihuollon soveltamisopas 2017, 26).

Tehtävärajapinta: Sosiaalisen
kuntoutuksen linkitys nuorten
ammattilliseen kuntoutukseen
Koulutus- ja työmarkkinaorientaation
ylläpitämisen ja vahvistamisen tavoite on vahva,
aivan kuin Kelan ammatillisella
kuntoutuksellakin:

”Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan
nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-,
työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään
näiden keskeyttämistä.” (L 1301/2014)

Ammatillisen kuntoutuksen ja sosiaalisen kuntoutuksen rajapinnan yhteensovittamisen haaste

- Ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa puuttuu keskinäinen systeemiymmärrys siitä, mitä reunaehtoja sosiaalivakuutus antaa ammatilliselle kuntoutukselle ja mitä sosiaaliselle kuntoutukselle antaa mm. ”sosiaalihuollon” sosiaalityön ammatilliset ja eettiset vaatimukset.

- Vakuutusperusteisen toimintalogiikan ja sosiaalisen muutostyön logiikan yhteensovittaminen

1. Miten kuntoutujan tilanne nähdään?
2. Onko yhteistä käsitystä vapaamatkustamisen ja moraalikadon ongelmasta?
3. Miten avarasti palvelutuotannon antaman tuen, tulonsiirtojen (insentiivien merkitys) ja epävirallisen tuen muodot nähdään?
4. Tuen, seurannan ja kontrollin merkitys ja sen läpinäkyvyys?

Nuorten ja nuorten aikuisten erityiskysymys

- Mielenterveyskysymykset lisääntyneet voimakkaasti
- Kuntoutustarvetta arvioitaessa elämäntilanteen kokonaisuuden ymmärtämisen merkitys korostunut vian, vamman ja sairauden rinnalla ja tulevaisuudessa siirtyminen kokonaan pois vika-, vamma- ja sairausperusteisuudesta (HE 133/2018 vp).
- Mahdollista erityisesti siksi, koska sosiaalivakuutuksen liittymäpinta on nuorten ja nuorten aikuisten osalta kansaneläkelakiin (lähtökohta kuit. L 566/2005) eikä työeläkelakeihin ja ammattitauti- ja työtapaturmaeläkelainsäädäntöön (esim. ammattitauti- ja työtapaturmasioissa kuntoutuksen syy- ja näyttöperusteisuuden horjuttaminen on erittäin vaikeaa).
- Seuraus: a) Ammatillisen kuntoutustarpeen arvioinnissa syntyy kahden kerroksen väkeä. Nuoret ja nuoret aikuiset, joilta diagnoosia ei edellytetä vs. yksityisten vakuutusyhtiöiden ja Vakuutus VKK:n (nyt osa Verveä) koordinoima ammatillinen kuntoutus; b) ennalta ehkäisevä ulottuvuus tulee vahvemmin mukaan myös nuorten ammatilliseen kuntoutukseen (esim. työeläkelainsäädännössä on nyt käsite työkyvyttömyyden uhka).

Sosiaaliseen kuntoutukseen valikoituminen ... lähtökohta-ajatus ja todellisuus. Sosiaalinen kuntoutus integroituu jatkossa yhä vahvemmin monimuotoisen asiantuntemuksen ja tuen muotojen käyttöön, koska ongelmat monimuotoisia?

- Ei edellytetä vikaa, vammaa, eikä sairautta kuntoutustarvetta perusteltaessa tehostetun tuen antamiseen, mutta käytännössä suurimmalla osalla on fyysisiä, psyykkisiä (diagnoosit) ja sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikeuttavat koulutus- ja työllistymisedellytyksiä ja tuen antamista edellytysten parantamiseen.
- Olisi oltava kokonaisvaltainen näkemys toimintakyvystä. (HE 164/2014).
- Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohta on rehabilitaatio tai habilitaatio, perusluonteeltaan se ei ole ennaltaehkäisevää muussa kuin syrjäytymisen ehkäisemisen mielessä
- STM nimittää tällä hetkellä sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita jopa ”vaikeasti syrjäytyneiksi”.

Sosiaalisen kuntoutuksen rajapintayhteistyön erityispulmat

- 1) Sosiaalisesta kuntoutuksen toimeenpanosta ja toteutuksesta on puuttunut selkeä prosessinäkökulma (esim. sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeet).
- 2) Sosiaalityön oppiin ja sosiaalityön käytännön suhteeseen liittyvät kysymykset ja ristiriidat kuntoutumisen haltuun ottamisessa.
- 3) Sosiaalityön käytännöistä ovat puuttuneet edellytykset tavoitteelliseen tukeen ja siihen liittyvään seurantaan.
- 4) Keskittynyttä vastuullista asiakas- ja palveluohjausta ei ole ollut olemassa, vaan pikemminkin eri palvelumuodot, kuten mielenterveyspalvelut, päihdepalvelut ja lastensuojelupalvelut, ovat tehneet omaa ”palveluohjailua”, jossa kokonaisvastuu asiakkaan tilanteesta ja prosessin hallinnasta on puuttunut.

Sanoma 2

4. Vastuullinen asiakasohjaus on keskeisessä roolissa kuntoutustavoitteiden saavuttamista tukevien keinojen valinnassa.

5. Rajapintayhteistyötä on parannettava asiakkaiden kuntoutumisprosessin edistämiseksi. Edellyttää hallinnollisen ja organisatorisen toiminnan yhdenmukaistamista sekä systeemiymmärrystä vastuullisesta asiakasohjauksesta ja sen merkityksestä.

6. Vastuullisella asiakasohjauksella on vaikutusta kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamiseen.

Sanoma 3

Sosiaalihuoltolain täytäntöönpanoa
(noudattamista) on parannettava ja toteutettava
lain pohjalta sosiaaliseen kuntoutukseen
vastuullisen asiakasohjauksen malli. Ei edellytä
uutta lainsäädäntöä.

Kuvio 1. Vastuullisen asiakasohjauksen malli sosiaalisessa kuntoutuksessa